

DESCOPERIRILE MONETARE ȘI LEGĂTURILE DE SCHIMB ALE HISTRIEI CU POPULAȚIILE LOCALE ÎN SEC. V—IV Î.E.N.

DE

BUCUR MITREA

Una din problemele de ordin major care au reținut atenția cercetătorilor români în ultimul timp este aceea a relațiilor ce au existat între populația autohtonă și cetățile grecești de pe coasta de vest a Pontului Euxin¹. Este vorba de un fenomen complex, în care cele două componente ale problemei, elementul local și cel grecesc, se influențează și pînă la un anumit punct se condiționează reciproc. Studiarea acestui proces de lungă durată, în desfășurarea lui istorică, a cunoscut în faza lui inițială timide încercări, pentru ca apoi să capete o dezvoltare din ce în ce mai mare.

Cum era și natural, cercetarea s-a făcut pînă la o vreme întrebuintîndu-se cu precădere materialul arheologic descoperit în teritoriul populațiilor locale, urmărindu-se și precizîndu-se influența greacă atît în domeniul culturii materiale, cît și implicațiile și diferențierile cauzate în domeniul structurii social-economice ale acelorasi populații locale. Dar asemenea cercetări nu puteau preciza cu siguranță calea pe care el a venit, cetatea grecească prin care s-a răspîndit, deci cea care a participat în mod efectiv la acest proces. Se sugera, și nu fără dreptate, după cum vom vedea mai jos, că un rol important l-a avut cetatea Histria. Dacă cercetătorii sînt de acord în general în această privință, problema se pune să dovedim în mod clar aceasta, apoi pentru ce epoci, în ce direcție, la ce populații și pe ce spațiu.

Pentru lămurirea acestei mari probleme, am socotit că studiul răspîndirii monedelor poate să aducă unele contribuții care să facă să progreseze cunoașterea ei, aruncînd noi lumini asupra acestui important proces istoric. Într-adevăr, studiul

---

¹ Em. Condurachi, *Cu privire la raporturile dintre autohtoni și greci în așezările sclavagiste din Dobrogea*, în SCIV, II, 1951, nr. 2, p. 45—59. Cf. același autor, *Vechi monete pontice și importanța lor*, în BSt.Ac., II, 1950, p. 13—26. Cf. același, *Der Beitrag der Münzfunde von Istros zur Kenntnis des Waren- und Geldumlaufes an der unteren Donau im vorrömischen Zeitraum*, în *Wissenschaftliche Annalen* (Berlin), 6, 1957, 5, p. 289—304. Cf. și M. D. Pippidi, *Istros et les Gètes au III-e siècle av. notre ère*, în *Studii clasice*, III, 1961, p. 53—66. Cf. același, *Histria și geții în sec. II î.e.n. Observații asupra decretului în cinstea lui Agathocles, fiul lui Antipholos*, în *Studii Clasice*, V, 1963, p. 137—163.

descoperirilor monetare emise de coloniile grecești din Pontul stîng poate aduce în cadrul preocupării noastre un element nou: identificarea cetății care le-a bătut.

Ideea de a studia comerțul unor cetăți grecești pe baza fixării pe hartă a localităților în care ele s-au descoperit în cursul vremii nu este nouă. Ea a fost pusă în lumină și valorificată de numeroși cercetători, dintre care ne rezumăm să amintim pe C. Patsch¹ și pe A. Blanchet², care încă de la începutul secolului nostru au atras atenția asupra acestui fapt. Aceeași problemă a fost pusă într-o deosebită lumină în ultima vreme de învățatul francez Louis Robert, care a adus în sprijin și materialul epigrafic³. În felul acesta el a demonstrat și în mod principal că atunci cînd cele două categorii de izvoare — cel epigrafic și cel numismatic — există, ele se completează și se confirmă reciproc. Concluzia pe care o tragem este că atunci cînd dispunem numai de unele din aceste izvoare, în cazul nostru numai de cele monetare, fenomenul a trebuit să se desfășoare în aceleași condiții, și că ne putem aștepta ca descoperirile ulterioare din domeniul epigrafic să le confirme fără greș.

În cele ce urmează ne vom limita să studiem răspîndirea teritorială a descoperirilor monetare emise de cetatea Histria și să vedem ce concluzii se pot trage din studiul lor. Și pînă acum studiul răspîndirii monedelor a stat în atenția cercetătorilor români⁴, și chiar și a celor străini. Din păcate, toate aceste cercetări, inclusiv ale noastre⁵, s-au mărginit pînă acum la constatări de ordin general, și anume că monedele Histriei se găsesc răspîndite pe un teritoriu destul de vast și că aflările de monede definesc spațiul geografic pe care cetatea Histria și-a desfășurat activitatea comercială.

Felul acesta de a observa problema este astăzi depășit și ea trebuie reluată pe alt plan. Din cauzele care au făcut ca aceste constatări să fie limitate la concluzii de ordin general, două ni se par de ordin major: a) lipsa unei lucrări care să cuprindă totalitatea (sau măcar marea majoritate) a punctelor geografice unde s-au descoperit monede histriene în spațiul traco-getic și nord-pontic și b) lipsa unei încercări de a fixa cronologic, pe baza materialului numismatic aflat, data și etapele în care s-a desfășurat acest schimb, ce a folosit ca instrument moneda.

Motivul pentru care nu avem încă un repertoriu al descoperirilor monetare histriene de pe tot acest vast spațiu e că ele au ieșit la iveală și au fost consemnate în diferite publicații cu mai multă regularitate abia în ultimii ani. O bună parte din materialul monetar de care ne preocupăm a intrat în colecții particulare

¹ C. Patsch, *Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmazien III*, in *Wissenschaftliche Mitt. aus Bosnien u. Hercegovina*, VI, 1899, p. 212 și urm. precum și în alte numeroase studii.

² Adrien Blanchet, *L'influence commerciale de Massalia en Gaule et en Italie septentrionale*, în *Revue belge de numismatique*, 1913, și *Mémoires et notes de numismatique*, 1e série, Paris, 1920, p. 220 și urm. Același autor, *Les trésors de monnaies romaines et les invasions germaniques en Gaule*, Paris, 1900. Cf., de același autor, *Les rapports entre les dépôts monétaires et les événements militaires, politiques et économiques*, în *Revue numismatique*, 1936, p. 205—270.

³ Louis Robert, *Études de numismatique grecque*, Paris, 1961, în special p. 179 și urm., precum și prețioasele lui observații din prefața lucrării lui Georges Le Rider, *Deux trésors de monnaies grecques de la Propontide (IV-e siècle av. J.C.)*, Paris, 1963, p. 5—10.

⁴ Cf. mai sus p. 143, nota 1.

⁵ Bucur Mitrea, *Sur les monnaies des cités pontiques découvertes sur le territoire des populations locales*, în *Studii clasice*, III, 1961, p. 83—88.

și numai rareori am reușit să obținem unele informații strict necesare în legătură cu problema ce urmărim.

O altă dificultate întâlnită în studiul monedelor histriene este lipsa unei cronologii clare și pe etape, cu încadrarea diferitelor variante și emisiuni, în grupe cronologic distincte. Până la reluarea acestei probleme, pe care momentan o avem în studiu, putem folosi cu destulă încredere lucrarea mai veche, dar încă valabilă, întocmită de primul cercetător al monedelor histriene, B. Pick¹.

Pornind de la aceste constatări, am întocmit un repertoriu al localităților în care s-au făcut descoperirile de monede histriene ajunse la cunoștința noastră. În legătură cu acest catalog al descoperirilor, știm că el nu este complet. Ne-au rămas necunoscute unele descoperiri de pe teritoriul URSS și de pe teritoriul R.P. Bulgaria². Ele vor veni în viitor să se adauge la cele menționate de noi.

Elementul nou și esențial, pe care l-am introdus în acest capitol al lucrării este, după noi, menționarea unor date tehnice ce-au lipsit până acum: metalul, greutatea și diferitele sigle ce apar pe monedele histriene, cu trimiterea la tipul respectiv din lucrarea de bază a lui Pick. Aceste elemente n-au fost luate până acum în considerare, dar tocmai pe ele ne vom baza încheierile de ordin mai general pe care le formulăm mai jos.

Pentru o mai bună înțelegere, repertoriul a fost trecut în partea a doua a lucrării și, pentru a putea fi urmărit cu folos, am întocmit și o hartă cu localitățile respective, care pe de o parte ne dă posibilitatea să urmărim drumurile de apă și de uscat pe care s-a desfășurat comerțul Histriei, iar pe de alta, să circumscriem cu suficientă precizie teritoriul geografic pe care s-a întins. Cu alte cuvinte, harta arată limpede cu ce populații și orașe se afla Histria în relații de schimb, întrebându-se ca instrument moneda emisă de ea.

Pentru început amintim observația lui B. Pick că, «în principal, emisiunile de argint ale cetății Histria aparțin sec. IV î.e.n.³. În acest cadru el distinge mai multe grupe cronologice. În prima grupă plasează drahmele bătute după sistemul fenician, avînd pe avers efigia cunoscută a celor două capete alăturate (unul inversat), dar de un aspect arhaizant, iar pe revers legenda ΙΧΤΥΙ și vulturul pe delfin, totul într-un pătrat adîncit. Greutatea acestor exemplare o fixa autorul amintit pe baza datelor de care dispunea la acel moment, între 7,02 și 6,82 g. Azi cunoaștem și exemplare mai grele. Aceste dimensiuni le datează la sfîrșitul secolului al V-lea și la începutul sec. al IV-lea î.e.n.

A doua grupă, potrivit părerii aceluiași autor, o formează drahmele ce au o greutate cuprinsă între 7 și 6,5 g. Ele sînt de același tip, dar au fost bătute după sistemul fenician redus. Stilul efigiilor de pe avers se schimbă, devenind cel caracteristic pentru arta greacă din sec. IV, iar pe revers, pe lângă efigia vulturului pe delfin, se ivesc elemente noi: numele orașului ia forma ΙΣΤΥΙΗ, iar pe reversul monedei începe să apară cîte o literă plasată între vultur și delfin. Aceste litere sînt ΑΕΡΤΥΦ X și Ω

¹ B. Pick, *Die antiken Münzen Nord-Griechenlands*, I, 1, Berlin, 1898, p. 147—148.

² Jivka Virjarova, *Русские учения и болгарские старини*, Sofia 1960, p. 48—49. În această lucrare se găsesc numeroase mențiuni, vagi, este adevărat, despre aflări de monede histriene în regiunea de est a R. P. Bulgaria de azi. La aceasta urmează să se adauge cele păstrate în muzeele din această țară, în special cele din provincie.

³ B. Pick, *op. cit.*, p. 148.

B. Pick precizează că pe la mijlocul sec. IV î.e.n. (anul 350) cetatea Histria părăsește sistemul ponderal fenician și bate drahmele sale de argint după sistemul eginetic¹. După greutate, care-i servește drept criteriu, savantul german distinge alte trei grupe: a) cu greutatea legală 6,28—5,50 g, ele constituind grupa cea mai veche; b) cu o greutate mult redusă, 5,50—5 g și c) emisiuni mai ușoare, cu greutatea de aproximativ 4,5 g. Potrivit aceluiași observații, toate aceste grupe ar urma să fie datate, în general, spre jumătatea și în a doua jumătate a sec. IV î.e.n.

Din cele expuse până aici, reținem faptul că, pe baza elementelor de ordin stilistic, drahmele cetății Histria sînt datate în cursul sec. al IV-lea î.e.n. Pînă la o reluare a problemei la nivelul actual al documentării noastre ni se pare că această concluzie poate fi primită. Rămîne ca prin cercetări viitoare să se aducă noi precizii cronologice în ceea ce privește încadrarea fiecărei grupe. În primul rînd ni se pare discutabilă data de 350, cînd s-ar fi introdus sistemul ponderal eginetic la Histria. Este desigur o dată indicată cu aproximație, asupra căreia vom reveni cu alt prilej.

Pentru moment aceste precizii cronologice vor fi totuși de un deosebit folos în tratarea problemei datei cînd se efectuează comerțul orașului Histria cu cetățile și populațiile ce i-au servit drept parteneri și în care rolul principal, ca instrument de schimb, l-a avut moneda.

Pentru a putea atinge acest obiectiv, am încercat să vedem cum se încadrează tezaurul și descoperirile izolate de monede, prezentate în catalogul descoperirilor, în grupele cronologice stabilite de Pick. Criteriul care ne-a servit drept bază a fost cel ponderal, deci greutatea monedei, iar cînd aceasta ne-a lipsit ne-am folosit de tipul pieselor, încadrîndu-le în anumite grupe stabilite de Pick.

Pentru moment nu am introdus în cîmpul preocupărilor noastre monedele de argint barbarizate sau contrafacerea subaerate, care de altfel sînt puține la număr. De asemenea n-au intrat în cîmpul cercetărilor noastre nici emisiunile de bronz, cu excepția celor cu roata. Cu aceste lămuriri preliminare, pe care le-am socotit necesare, trecem să vedem cum se încadrează materialul monetar istriot în grupele cronologice amintite.

Din prima grupă cronologică stabilită de Pick, adică emisiunile după sistemul ponderal fenician, ne e cunoscut pînă acum un singur tezaur descoperit în 1929 la Visunți, reg. Herson, URSS (catalog 3 b), în care au apărut 13 exemplare și din care azi mai posedăm o singură monedă, cu greutatea de 6,99 g. Tot din această etapă mai cunoaștem un exemplar, cu greutatea de 6,91 g, descoperit în mod izolat la Kamenskoe, aceeași regiune, URSS. Referitor la tezaurul de la Visunți II (catalog 3 c) despre care avem numai știri preliminare, nu ne putem pronunța pînă la apariția studiului respectiv. Descoperirile menționate mai sus ar putea lăsa să se întrevadă încadrarea lui tot în această etapă. Pentru moment, ne lipsesc știrile cu privire la aflarea acestei spețe de drahme tocmai la Histria și în împrejurimi. Credem că acest fapt se datorește în bună măsură întîmplării, fiindcă exemplare din această grupă se semnalează — e adevărat în destul de rare exemplare — în colecții publice și particulare din RPR. Este foarte probabil că ele provin din spațiul dobrogean și din împrejurimile Histriei, dar deocamdată nu avem precizii topografice.

¹ B. Pick, *op. cit.*, p. 148.

Pentru etapa a II-a, aceea în care Histria a bătut monede după sistemul fenician redus, cuprinse între 7 și 6,50 g, cunoaștem doar două descoperiri. Ca provenind din Dobrogea am menționat în catalogul descoperirilor, sub nr. 52, două drahme cu greutatea de 6,70 și 6,65 g. Ambele provin din descoperiri izolate. În aceeași categorie se înscriează și o alta, găsită la Piscul, reg. Galați, cu greutatea de 7,32 g. Deși are greutatea menționată mai sus, această drahmă a fost trecută în grupa sistemului fenician redus, deoarece este de tipul Pick 416.

Mai numeroase sînt descoperirile de drahme histriene bătute după sistemul eginetic. Ca o primă grupă, cea mai veche, vom aminti drahmele histriene cu greutatea cuprinsă între 6,20 și 5,50 g.

Ținem să subliniem de la început că în această grupă se încadrează în mod clar, pe temeiul unor relații relativ amănunțite, două tezaure, ambele descoperite în teritoriul dobrogean. Primul este tezaurul de la Constanța, format din 108 exemplare, dintre care 106 drahme și 2 trihemioboli. Greutatea majorității drahmelor se înscrie între 6,20 și 5,53 g. Tezaurul e descris în catalogul descoperirilor sub nr. 6.

Cel de-al doilea tezaur a fost descoperit la Tulcea și a cuprins la început 104 exemplare, dar abia pentru jumătate avem o descriere amănunțită (catalog 29). Majoritatea acestor drahme au greutatea cuprinsă între 6,20 și 5,50 g. Acest fapt ne dă dreptul să-l încadrăm în prima perioadă de emisiune după sistemul eginetic.

Descoperirile izolate de drahme histriene care se încadrează tot în această etapă cronologică sînt destul de numeroase. Așa, la Tuzla (URSS), apare o drahmă cu greutatea de 6,13 g (catalog 5), la Constanța, trei exemplare cu greutatea de 5,60 g (catalog 6 b), la Mangalia, tip Pick 416 (catalog 7), la Istria-sat, 5,90 g (catalog 21), la Nastradin, 5,25 g (catalog 22), la Adîncata, 6 g (catalog 24), în sfîrșit la Căciulești, două drahme izolate cu greutatea de 6,35 și 5,56 g (catalog 40). Alte două la fel, la Poiana, Adjud, în greutate de 6,25 g și 5,54 g (catalog 43). La Călărași, cu greutatea de 5,55 g (catalog 47), la Giurgiu cu greutatea de 5,52 g (catalog 48). Un semn de întrebare ridică drahmele ce s-ar fi descoperit la Cremenari și din care două cîntăresc 5,90 și 4,88 g.

Cele mai numeroase dintre descoperiri se grupează, desigur cu oarecare aproximație și potrivit criteriului cu care operăm, în sistemul eginetic redus: 5,50—5,00 g. În această categorie de emisiuni s-ar putea integra tezaurul de la Silistra (catalog 32), format din 104 exemplare, din care 77 drahme și 27 oboli. Această încadrare o facem după sigle, deoarece greutatea fiecărui exemplar nu este menționată. E probabil că tot din această grupă face parte tezaurul de la Măcin-Suluc (catalog 33), cuprinzînd circa 200 exemplare și referitor la care amănuntele lipsesc.

În aceeași situație se află și tezaurul de la Krainovo, R. P. Bulgaria (catalog 34), care cuprinde 24 de drahme și un stater de aur de la Filip al II-lea al Macedoniei.

Pe baza siglelor încadrăm în aceeași grupă și tezaurul de la Razdjâl, R. P. Bulgaria (catalog 35), ce conține 161 de exemplare. În sfîrșit, tot aici încadrăm și tezaurul de la Căbești, r. Adjud (catalog 46).

Foarte numeroase sînt descoperirile izolate de drahme ce au apărut pe un întins teritoriu. Le vom aminti pe rînd. La Constanța (catalog 6 a) se cunoaște o drahmă cu greutatea 5,25 g; din aceeași localitate (catalog 6 b), avem un alt exemplar cu greutatea 5,20 g. De la Albești (catalog 9), cunoaștem două drahme izolate și mult tocite, care au greutatea de 5,53 și 5,31 g. Ele pot fi atribuite și etapei precedente. Drahma descoperită la Baraclar (catalog 10) cîntărește 5,24 g.

Alte două, descoperite la Camena (catalogul 12), au greutatea de 5,30 și 5,10 g. Cea descoperită la Filimon Sirbu (catalog 14) n-are greutatea, dar, pe baza tipului Pick 416, o încadrăm în această grupă. La fel și cu cea găsită la Roșița (catalog 15). De la Hirșova (catalog 17) cunoaștem două drahme izolate, fiecare cu greutatea de 5,10 g.

Fără greutate, dar ca provenind de la Isaceea (catalog 20), pe baza tipului Pick 416 sau 420, precum și altele de la Tulcea și împrejurimi (catalog 29 a și 29 b) de tip Pick 416 sau 420, le încadrăm tot în această grupă. La cele de mai sus adăugăm descoperirile de drahme de la Istria-sat (catalog 21) greutatea 4,90 g; Sinoe (catalog 28) cu 5,20 g; 6 Martie (catalog 30) cu două drahme izolate; Brăila (catalog 36); Bîrlad (catalog 37); Berești (catalog 38); Benești (catalog 39); Oboroceni (catalog 41); Prisecani (catalog 44); Păcuiul lui Soare (catalog 51) și, probabil, cele de la Vaslui (catalog 45), împreună cu o parte din cele descoperite la Poiana (catalog 43).

Din ultima grupă de drahme, bătute după sistemul eginetic mult redus, sub 5 g, cunoaștem puține exemplare. Așa e drahma de la Kamensk (catalog 3) cu greutatea de 3,5 g; cea de la Canlia (catalog 13), cu 4,89 g; cea de la Adîncata (catalog 24), cu 4,60 g și, în sfîrșit, cea de la Rasova (catalog 25), cu 4,70 g.

Din motive cerute de economia lucrării emisiunile de bronz ale cetății Histria vor forma subiectul unui paragraf aparte. Ele însă vor trebui raportate la etapele cronologice în care au fost emise, pentru a avea o viziune de ansamblu cît mai apropiată de realitate.

Pentru moment vom insista numai asupra emisiunilor de bronz cu «roata». Această speță de monede a fost descoperită pînă acum la cetatea Histria, în cursul săpăturilor, în peste 150 exemplare, aflate în mod izolat (catalog 1). În mod izolat exemplare asemănătoare au fost aflate la Olbia URSS (catalog 2 a), apoi la Tyras URSS (catalog 4 a), la Tuzla URSS (catalog 5 și 5 a), la Sione (catalog 28 a), la Canlia (catalog 27) și Adamclisi (catalog 8) (v. C. Preda, în SCN III, 1960, p. 21—84).

Din încadrarea descoperirilor monetare pe grupe cronologice de emisiune reies destul de clar, deși nu fără unele rezerve, cetățile și populațiile cu care Histria s-a aflat în legătură de comerț, folosind moneda ca instrument de schimb. Astfel, în etapa sa cea mai veche, Histria ne apare ca întreținînd legături comerciale, în care folosește moneda ca instrument de schimb, cu Olbia în primul rînd. Aceste legături s-au extins și la populațiile scitice din jurul Olbiei¹, fie direct, fie mai probabil prin intermediul acesteia din urmă. Faptul că primele emisiuni apar rar la Histria și împrejurimi, se explică în parte prin informațiile încă insuficiente, dar și printr-o circulație redusă, care nu întrebuița un nominal mare ca drahma în relațiile de schimb interne. În etapa următoare, la începutul secolului al IV-lea, drahma Histriei circulă pe teritoriul Dobrogei și o găsim chiar în regiunea getică, în apropiere de Galați.

O dată cu introducerea sistemului eginetic, descoperirile se înmulțesc sub formă de tezaure nu numai pe teritoriul Dobrogei, ci și în regiunile învecinate de pe coasta de NV a Pontului Euxin, precum și în teritoriul geto-dacic din Moldova și în cel din Muntenia.

¹ Legăturile cu sciții din nordul Mării Negre sint menționate încă de Herodot, IV, 78—80.

În etapa următoare, când drahmele Histriei sînt bătute după sistemul eginetic redus, răspîndirea monedei histriene se generalizează pe întreg cuprinsul Dobrogei și se intensifică și la geto-dacii din sudul Moldovei.

E probabil că monedele de bronz cu roata trebuie atribuite secolului V și începuturilor secolului IV. Ele vin să sublinieze, pe de o parte, teritoriul comercial în care activa cetatea Histria, pe de alta, volumul încă mărunț al comerțului de schimb dintre cei doi parteneri.

Fie și numai în treacăt, am vrea să ne oprim atenția și asupra unui alt aspect: acel al mediului arheologic în care s-au descoperit unele monede histriene de pe teritoriul Moldovei. Faptul este deosebit de important din punct de vedere științific, deoarece ne indică în mod peremptoriu populațiile care foloseau moneda, deci luau parte nemijlocită la acest proces istoric. Știri circumstanțiate avem deocamdată puține. Ele au fost rezumate în catalogul descoperirilor și nu facem acum decît să le reamintim:

1. În cursul săpăturilor sistematice executate de către soții Radu și Ecaterina Vulpe în oppidul geto-dacic de la Poiana, r. Adjud (catalog 43), au fost descoperite nu mai puțin de cinci drahme histriene în mediu arheologic bine conservat.

2. La Benești (catalog 39), observații de ordin mai general indică aflarea monedelor tot în cadrul unei așezări geto-dace.

3. Tot observații de natură generală dovedesc aceeași situație și în ceea ce privește tezaurul de la Căbești (catalog 46).

Pe baza exemplurilor amintite și ținînd seama de faptul că drahmelé histriene la care ne referim se datează în jurul anului 350 î.e.n., putem trage concluzia că cetatea Histria a desfășurat un intens comerț cu triburile geto-dace de pe teritoriul Moldovei, întrebunțînd ca instrument de schimb moneda ei de argint.

Populațiile geto-dace din Moldova trecuseră deci de la troc la folosirea instrumentului de schimb care este moneda, sub semnul Histriei. Primele jaloane erau puse și aristocrația tribală începea să se obișnuiască cu drahma histriană. Totuși acest proces nu și-a continuat evoluția pe linia indicată: faptele dovedesc că procesul de care am vorbit continuă să se desfășoare, dar nu după modelul histrian, ci după cel macedonean.

La această problemă ni se pare că trebuie să dăm o explicație și ea va fi scurtă, urmînd s-o dezvoltăm cu alt prilej. După părerea noastră, chiar dacă intervenția lui Filip al II-lea al Macedoniei, în anul 339, nu a avut la bază o cauză comercială, a adus după sine consecințe de ordin economic.

Pe baza premiselor de la care plecăm și dacă raționamentul nostru este just, intervenția lui Filip al II-lea la Dunărea de Jos a însemnat, pe de o parte, încheierea unei etape de comerț înfloritor în istoria orașului Histria, pe de altă parte, începuturile unei etape noi pentru triburile geto-dace, acest comerț desfășurîndu-se sub egidă macedoneană, a cărei monedă va servi drept prototip pentru localnicii în momentul cînd vor începe să bată monedă.

Privind mereu prin prisma materialului monetar cu care operăm, menționăm că descoperirile de monede făcute în Dobrogea în general, și la Histria în special, vin în sprijinul acestei interpretări. Pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră s-au descoperit numeroase monede de bronz de la Filip al II-lea al Macedoniei. Fără a dispune de un inventar al acestor descoperiri, amintim de prezența lor la

Callatis, Albești, Moșneni și Pecineaga¹. O urmărire atentă a aflărilor de astfel de monede ar îmbogăți lista mai mult. Dar scopul nostru nu este acesta și socotim că datele de care dispunem ilustrează o situație generală. Monede ale aceluiași rege, și tot de bronz, s-au găsit în mod destul de frecvent și în cursul săpăturilor de la cetatea Histria. Înainte de anul 1956 au putut fi identificate pe teritoriul cetății 14 exemplare², dar pînă în 1963 numărul lor total s-a ridicat la 55 exemplare³.

Dar moneda de bronz a învingătorului lui Atheas nu circulă numai pe teritoriul Dobrogei și în cuprinsul cetăților grecești de pe coasta Pontului Euxin. Ea e semnalată și la nord de Istru, în teritoriul populațiilor geto-dace din Moldova. Este adevărat că, măcar pentru moment, documentarea noastră este săracă; avem de-a face cu descoperiri izolate ca acele de la Rădăiești⁴, reg. Iași, unde ne este semnalată descoperirea a două monede de bronz. Prezența lor nu ni se pare totuși mai puțin semnificativă.

Cu aceasta atingem o problemă de ordin major legată de istoria Scythiei Minor în ultimele patru decenii ale secolului al IV-lea. Este vorba de caracterul, scopul și mai ales urmările pe care le-a avut intervenția armată a regelui Macedoniei la Dunărea de Jos împotriva « regelui » scit Atheas, pentru coloniile grecești din Pont în general și cea de pe malul lacului Sinoe în special.

Pentru înțelegerea justă a situației, ne grăbim să reamintim că informațiile păstrate la autorii antici sînt vagi și lacunare⁵, iar cele epigrafice, cel puțin deocamdată, lipsesc cu desăvîrșire. Aceasta fiind situația, nu este de mirare că cercetătorii care s-au ocupat într-un fel sau altul cu acest eveniment și cu repercusiunile lui asupra cetăților grecești în general și a Histriei în special au exprimat în această privință opinii diferite. Astfel, R. Vulpe⁶ socotește că orașul milesian care ne reține atenția a continuat și în secolul următor să se bucure de prosperitate economică. Într-un studiu relativ recent, situația Histriei în perioada expansiunii macedonene (350—280) formează subiectul unui capitol special, în care Em. Condurachi⁷, conducătorul șantierului Histria, supune această problemă unei amănunțite analize înainte de a se opri la concluzia că « este foarte probabil că orașele grecești de pe coasta de apus a Pontului Euxin s-au menținut în toată această vreme într-o totală prudență și rezervă ».

Un nou punct de vedere în această privință a fost exprimat de D. M. Pippidi. Folosind observațiile mai vechi ale lui B. Pick și supunînd unui nou examen documentele literare și epigrafice referitoare la situația Histriei în secolul al III-lea î.e.n., el constată că « poziția de subordonare a Histriei » față de Callatis în războiul

¹ Constantin Preda, *Triburile geto-dace și circulația monedelor lui Filip al II-lea la nord de Dunăre*, în SCIV, VII, 1956, p. 277.

² Același autor, *op. cit.*, p. 278.

³ Informație personală de la Const. Preda.

⁴ Const. Moisil, *Creșterea colecțiilor Academiei Române, Cabinetul numismatic*, 1938—1939, p. 2; Cf. J. Winkler, *Contribuții numismatice la istoria Daciei*, în SCSt, Cluj, VI, 1955, p. 66—67; Cf. C. Preda, *op. cit.*, p. 277.

⁵ A se vedea Kaerst, s. u. *Atheas*, în RE, II, col. 191. Pentru comentariile acestor izvoare a se vedea și P. Nicorescu, *La campagne de Philippe en 339*, în Dacia, II, 1925, p. 22; V. Pârvan, *Getica*, p. 51. Mai nou, o prezentare și o discuție a acestor izvoare dă Maria Coja, *Zidul de apărare al cetății Histria și împrejurările istorice ale distrugerii lui în secolul al IV-lea î.e.n.*, în SCIV, XV, 1964, p. 394 și urm.

⁶ Radu Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, Bucurest, 1938, p. 85—86.

⁷ Em. Condurachi, *Histria, I, Monografie arheologică*, București, 1954, p. 39—41.

cu Bizanțul pare « determinată de o inferioritate economică și militară ». Încă de la sfârșitul secolului al IV-lea, în lupta de eliberare a cetăților pontice de sub jugul lui Lysimach, pe primul plan trece cetatea Callatis și nu Histria. Și cercetătorul amintit adaugă: « originile îndepărtate ale acestei stări de inferioritate ne scapă »¹.

Materialul numismatic prezentat de noi mai sus ne îngăduie să întrevădem liniile mari ale acestui proces, iar studiul amănunțit al emisiunilor monetare ale cetății Histria, cu preciziunile cronologice necesare, va aduce noi date și în această problemă.

Studiile făcute de către cercetătorii șantierului Histria par a confirma acest punct de vedere, prin fapte și situații observate pe teren². Ele vor trebui urmărite și studiate în continuare pentru a fi mai solid fundamentate.

CATALOGUL DESCOPERIRILOR

1. Histria, r. Istria, reg. Dobrogea

După cercetările întreprinse de către C. Preda în cursul săpăturilor de la cetatea Histria s-au descoperit peste 150 de monede de bronz de tipul « cu roata » și una de argint, mult deteriorată. C. Preda, *Monedele histriene cu roata și legenda* IȘT, în SCN, III, 1960, p. 28. Cf. și Suzana Dimitriu, *Monede histriene autonome*, în *Histria* I, 1954, p. 465—467.

2. Olbia, URSS

În cursul campaniei de săpături de la Olbia, în anul 1959 se semnalează descoperirea unei drahme histriene de argint. Alte amănunte încă nu avem.

Informație de la P. O. Kariskovski, înregistrată de către P. A. Nekrasov, în *Краткие сообщения*, 1961, p. 78—79, nota 4.

Alte monede histriene este foarte probabil că au mai fost descoperite în același loc cu prilejul altor campanii de săpături.

2a. Olbia, URSS

În cursul săpăturilor întreprinse la Olbia în anii 1935—36 au fost descoperite 4 monede de bronz cu legenda IȘT și roata.

A. N. Zograf, *Монеты из раскопок Ольвии в 1935—36* ²², în *Ольвия*, I, Kiev, 1940, p. 211—256. Apud C. Preda, în SCN, III, 1960, p. 28.

3. Kamensk

În importanta așezare scitică care este grădiștea de la Kamensk, s-au descoperit numeroase monede antice de argint și bronz. Parte din ele provin din cetățile

¹ D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1958, p. 15. A se vedea și A. Momigliano, *Della spedizione scitica di Filippo alla spedizione scitica di Dario*, în *Athenaeum*, N.S., 11, 1933, p. 336 și H. Danov, *Западният бряг на Черно Море в древността*, Sofia, 1947, p. 52.

² Maria Coja, *op. cit.*, p. 383—400, unde prezintă și interpretează un bogat material faptic.

Histieia (Eubeeia), Tyras, Olbia, Herson, Panticapaeum etc. Printre ele este amintită și o drahmă histriană, de tip obișnuit și cu greutate de 3,5 g. Nu se indică sigla sau litera de pe revers. Se menționează doar faptul că este de tip Uvarov nr. 6. Datarea pe care o face autorul, după A. N. Zograf, la sfârșitul sec. V, este mult prea sus.

B. N. Grakov, *Каменское городище Днепра*, MIA, 1954, nr. 36, p. 146, nr. 3.

3a. Kamsanskoe, r. Belozersk, reg. Herson

Ca găsită în localitatea de mai sus, în iulie 1961, ajunge la muzeul arheologic de la Odesa o drahmă histriană de argint. Ea este descrisă în felul următor.

Av. Două capete omenești alăturate, cel din dr. inversat.

Rv. ΙΣΤΡΙ. Vultur cu aripile foarte strînse, pe delfin spre st. Totul într-un pătrat adîncit.

AR. Greut. 6,91 g, diam. 18,5 × 21,5 mm.

Autorul remarcă faptul că monedele Histriei, din emisiunile cele mai vechi, se găseau în circulație în regiunea de NV a Mării Negre.

P. A. Nekrasov, *Серебряная монета города Истрии найденная в Херсонской области*, în Краткие сообщения, Odesa, 1961, p. 78—79.

3b. Visunți aproape de Herson, URSS

În anul 1929 s-a descoperit în satul Visunți, aproape de Herson, un tezaur de drame histriene de argint. O parte din monedele descoperite (13 exemplare) au ajuns la muzeul istoric de stat din Herson. În anul următor, G. P. Krișin¹, pe atunci directorul aceluia muzeu, publică o scurtă notiță referitor la descoperirea ce ne reține atenția. Întrucît lucrarea în care a apărut acest articol n-o avem la îndemînă, dăm datele esențiale cuprinse în ea, după alta mai recentă, în care acestea sînt rezumate. Astfel, dintr-un studiu recent al lui A. G. Zaghinailo², aflăm că monedele aveau greutatea cuprinsă între 7,22 și 6,36 g, iar diametrul varia între 16 și 19 mm. Din scurta notiță care însoțește această știre în corpus-ul de descoperiri monetare grecești, întocmit de Sydney P. Noe³ ni se mai adaugă prețioasa știre că exemplarele sînt de tipul Pick, pl. II, 20. Lucrînd la sistematizarea colecțiilor numismatice de la muzeul arheologic de la Odesa, cercetătorul A. G. Zaghinailo⁴ crede că a reușit să identifice un exemplar din monedele histriene de argint, descoperite la Visunți în 1929, dăruit acestui muzeu «la 29 august 1929» de către G. P. Krișin. Ea se află înregistrată în colecțiile acestui muzeu sub nr. de inventar 24993 și are următoarea descriere:

Av. Două capete omenești alăturate, dintre care unul inversat, fără a ni se preciza care, cel din dr. sau cel din st.

Rv. ΙΣΤΡΙ Vultur pe delfin spre st.

AR. Greut. 6,92⁵ g, diam. 19,8 mm.

Ar fi fost de dorit și o fotografie a monedei, dar ea n-a fost dată în publicația amintită. Întrucît, din nefericire, în posesia Muzeului de istorie din Herson n-a mai rămas nici o monedă din tezaurul descoperit în 1929, sîntem reduși la informațiile de mai sus⁶. Cu toate aceste lipsuri cu care această importantă descoperire a ajuns pînă la noi, ea poate fi folosită pentru a jalona anumite concluzii de ordin mai general

1. G. P. Krișin, *Нумизматична знахідка біля міста Херсону*, în *Хроника археологии та мистецтва*, I, Harkiv, 1930, p. 69. Citat după P. A. Nekrasov, *Серебряная монета города Истрии*, în *Краткие сообщения*, Odesa, 1961, p. 79, nota 6.

2. A. G. Zaghinailo, *Истрийская драхма из Висунцовского клада 1929*. în *ZOAO*, I (34), 1960, p. 316—318.

3. Sydney P. Noe, *A Bibliography of Greek Coin Hoards* (Numismatic Notes and Monographs, 78), New York, ed. II, 1937, p. 302, cu trimiterea neclară și de unde a trecut și în publicații românești.

4. A. G. Zaghinailo, *l. c.*, după care cităm toate amănunțele de mai sus.

5. Un mular după o drahmă histriană de acest tip ce se afla înainte de primul război mondial în colecțiile Muzeului din Odesa, se află la Münzkabinett din Berlin și greutatea este de 6,92 g. Nu cumva este același exemplar?

6. A. G. Zaghinailo, *l. c.*

3c. Visunți II

Din informația lui A. G. Zaghinailo¹ mai aflăm că tot la Visunți a fost descoperit un nou tezaur de drahme histriene de argint și care în 1960 era gata să fie publicat. Din acest ultim tezaur o monedă ajunge la Muzeul din Odesa.

1. A. G. Zaghinailo, în *ZOAO*, I (34), 1960, p. 318 și nota 21.

3d. «Grădiștea Roxolanilor»

În acest punct ni se semnalează descoperirea în anul 1960 a două drahme histriene de argint. Știrea e înregistrată după o comunicare a lui M. G. Sinițin. Cf. P. A. Nekrasov, *art. cit.*, în *Краткие сообщения*, 1961, p. 78—9, și nota 3.

4. Tyras, URSS

În cursul săpăturilor arheologice întreprinse în vechea colonie mileziană de pe limanul Nistrului, Șahnazarov a descoperit două drahme histriene de argint, în cadrul unui complex închis. Ne lipsește descrierea celor două exemplare.

A. G. Zaghinailo, *art. cit.*, în *ZOAO*, I (34), 1960, p. 316—318.

4a. Tyras (Belgorod Dnestrovski), URSS

Monede de bronz cu roata și legenda ІΣΤ sînt semnalate ca descoperite în cursul săpăturilor arheologice din vechea cetate Tyras.

L. D. Dimitrov, *Розкопки в Белгороди — Дністровському в 1947*, în *Археологічні Пам'ятки УССР*, IV, 1952, p. 62—64 și fig. 5. Idem, *Основні підсумки ізмаїльської археологічної експедиції, 1949—1950*, în *Археологічні Пам'ятки*, V, 1955, p. 117. Apud C. Preda în *SCN*, III, 1960, p. 28.

5. Tuzla, URSS

Ca provenind din împrejurimile acestei localități ajung la MNA două monede histriene: o drahmă ce are capul din dr. inversat și pe revers litera A sub delfin,

în greutate de 6,13 g, tip Pick, 416 și un bronz cu legenda IΣT și roata cu patru spițe, în greutate de 1,27 g, tip Pick, 531.

Institutul de arheologie, inv. 860, 1 și 2.

5a. Tuzla, URSS

O monedă de bronz cu legenda IΣT și roata ne este semnalată ca descoperită în împrejurimile acestei localități.

C. Preda, în SCN, III, 1960, p. 28.

6. Constanța, reg. Dobrogea

« În 1916 s-a descoperit în Dobrogea, aproape de vechiul Tomis, un important tezaur, ce se află în colecția mea — scria Dr. G. Severeanu în a. 1920 — compus din 110 monede de argint, dintre care 108 sînt reprezentate prin cunoscutele drahme bătute de orașul Histria în perioada sa autonomă, iar două monede reprezintă subdiviziuni de-ale aceleiași drahme ». Autorul însoțește expunerea sa de un prețios tablou în care sînt notate — în lipsa fotografiilor — toate elementele mai importante în legătură cu fiecare exemplar în parte. Pe baza lui am întocmit catalogul care urmează:

1. Drahmă. Tip obișnuit, cap st. inversat. Fără siglă pe revers. Nu se notează greutatea (fig. 1, p. 21). 6 exemplare.
2. Drahmă. Cap st. inversat. Rv. înapoia picioarelor vulturului litera B. 5 exemplare. Greut.: 5,92; 5,85; 5,75; 5,63; 5,62 g. Pick, 426, var.
3. Drahmă. Cap dr. inversat. Rv. înapoia picioarelor vulturului Γ. 3 exemplare. Greut. 5,84; 5,78; 5,64 g. Pick, 427.
4. Drahmă. Capul dr. inversat. Rv. în cîmp dr. Δ. Greut. 6,10 g. Pick.
5. Drahmă. Cap st. inversat. Rv. Sub delfin Δ, 3 exemplare. Greut. 5,87; 5,83 și 5,67 g. Autorul trimite la Pick, 436, dar acolo se află altă siglă.
6. Drahmă. Capul st. inversat. Rv. în dr. I. Greut. 5,96 g. Pick, 449.
7. Drahmă. Zece exemplare din care 6 au capul din st., iar 4 pe cel din dr. inversat. Pe rv. au toate « în dr. » litera H. Ele au greut. 6,20; 6,02; 5,91; 5,86; 5,84; 5,66; 5,63; 5,62; 5,53; 5,10 g. Și autorul trimite la Pick, 436. Dar la Pick este litera X! Este vorba de transcriere greșită?
8. Drahmă. Cap dr. inversat. Rv. « în dr. » litera X. Greut. 6,85 g. Pick, 413.
9. Drahmă. Cap dr. inversat. Rv. sub delfin U Greut. 6,92 g. Este citat de autor Pick, 414, dar la locul indicat sigla se află în cîmp dr.
10. Drahme, în număr de 23, din care 6 au capul din st., iar 17 pe cel din dr. inversat. Pe rv. în dr. și sub delfin toate au litera H și Δ. Greutățile sînt următoarele: 6,13; 6,11; 6,08; 6,00; 6,05; 5,98; 5,97; 5,92; 5,88; 5,86; 5,79; 5,79; 5,78; 5,76; 5,75; 5,75; 5,72; 5,70; 5,69; 5,65; 5,73 și 5,57 [lipsă greutatea unui exemplar]. Pick, 431.
11. Drahme, 6 la număr. Capul st. inversat. Pe rv. « în dr. » H, iar sub delfin W. Greut. 6,04; 5,88; 6,83; 5,79; 5,77; 5,57 g. Pick, 434.
12. Drahmă. Cap dr. inversat. Pe rv. « în dr. » Λ, iar sub delfin X. Greut. 5,73 g. Pick.
13. Drahmă. Cap dr. inversat. Pe rv. « în dr. », Δ, iar sub delfin X. Greut. 5,23 g. Pick.

14. Drahme, 16 la număr. Cap dr. inversat. Pe rv. «în dr.» Δ, iar sub delfin X Greut.: 5,92; 5,90; 5,88; 5,83; 5,78; 5,78; 5,77; 5,75; 5,74; 5,73; 5,73; 5,73; 5,65; 5,61; 5,68; 5,55 g. Pick, 432.

15. Drahmă. Cap dr. inversat. Pe rv. «în dr.» B, sub delfin I. Greut. 5,77 g. Pick —.

16. Drahme, trei la număr. Cap dr. inversat. Pe rv. «în dr.» Δ, sub delfin H. Greut. 6,15; 6,15; 6,10 g. Pick, 430.

17. Drahme, 7 la număr. Cap st. inversat, Pe rv. «în dr.» litera Θ, iar sub delfin K. Greut.: 6,12; 5,91; 5,90; 5,90; 5,90; 5,83; 5,83 g. [Pick, 434].

18. Drahme, 8 la număr. Cap st. inversat. Pe rv. «în dr.» Θ, iar sub delfin Σ. Greut. 5,98; 5,98; 5,93; 5,92; 5,87; 5,82; 5,78; 5,63 g. [Pick, 434 var.].

19. Drahmă. Cap st. inversat. Pe rv. «în dr.» H <. Greut. 5,44 g. Pick —.

20. Drahme, 6 la număr. Cap. st. inversat. Pe rv. «în dr.» I, sub delfin A'. Greut. 6,04; 6,00; 5,99; 5,93; 5,88; 5,83 g. Pick —.

21. Drahme, 2 exemplare. Cap st. inversat. Pe rv. «în dr.» Θ, iar sub delfin Δ I. Greut. 5,96; 5,48 g. Pick —.

22. Drahme, 2 exemplare. Cap dr. inversat. Pe rv. «în dr.» E, iar sub delfin A'. Greut. 5,55; 5,33 g. Pick, 433.

23. Trihemiobol. Cap dr. inversat. Pe rv. sub delfin, Δ. Greut. 1,57 g. Pick, 445.

24. Trihemiobol. Cap dr. inversat. Pe rv., sub delfin, K. Greut. 1,42 g. Pick —.

Dr. G. Severeanu, *Despre drahma istriiană*, în BSNR, XV, 1920, nr. 33—34, p. 20—27. Tabloul cu descrierea monedelor, la p. 25—26. Citat și de S. P. Noc, *Bibliography*², p. 293, după informații primite de la Const. Moșil.

6a. Constanța, reg. Dobrogea

O drahmă histriană cu litera I între coada și corpul vulturului, găsită în oraș. Are greut. 5,25 g, și a ajuns în colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, 389, nr. 7.

6b. Constanța, reg. Dobrogea

Pe teritoriul orașului s-au găsit numeroase drahme histriene ce-au ajuns în colecții particulare.

Semnalăm câteva exemplare cu monograma X sub delfin și Δ lângă picioarele vulturului, cu greut. 5,60; 5, 60; 5, 20 și 5,60 g. Alt exemplar cu sigla ΦΥ sub delfin (5,30g).

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 390, nr. 12—15; 21.

7. Mangalia, reg. Dobrogea

Ca descoperită în această localitate sau împrejurimile ei, ajunge la CN-BARPR o drahmă histriană ce are pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. litera A sub delfin. Pick, 416.

CN-BARPR, Inv. 1501/958.

8. Adamclisi, r. Adamclisi, reg. Dobrogea

O monedă de bronz cu legenda ΙΣΤ și roata pe rv. este semnalată ca descoperită «în vile de la V—NV de Adamclisi». A ajuns într-o colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu. *Contribuții la clasificarea unor monede histriene*, în SCN, III, 1960, p. 386.

9. Albești, r. Negru Vodă, reg. Dobrogea

O drahmă histriană, provenind din această localitate ajunge la MNA. Pe av. are capul din dr. inversat, iar pe rv. sub delfin sigla 4. Are greutate 5,31 g. Este de tip Pick, 421 var.

Institutul de arheologie, Inv. 800, 2.

Tot de aci provine o a doua drahmă care are pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. sigla A sub delfin. Greutate 5,53. Tip Pick, 416. Ambele exemplare sînt tocite de circulație

Institutul de arheologie, Inv. 800, 3.

10. Baraclar, R. P. Bulgaria

Ca descoperită în această localitate în a. 1940, ajunge la MNA o drahmă histriană ce are pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. vulturul pe delfin spre st. Înapoia picioarelor vulturului, litera B. Are greutate de 5,24 g și diam. 17,8 mm. Tip Pick, 429. MNA, Inv. 117.

11. Seimeni, r. Medgidia, reg. Dobrogea

O imitație barbară după o drahmă histriană a fost găsită lângă zidurile cetății Calachioi, Seimeni, în vara anului 1956, de către locuitorul Ghiță Petcu. A fost donată la MNA.

MNA, Inv. 652.

12. Camena, r. Istra, reg. Dobrogea

O drahmă avînd pe av. cele două capete, st. inversat, iar pe rv. legenda ΙΣΤΡΗΙ și vultur pe delfin spre st., fără nici o siglă, cu greutate de 5,10 g, s-a descoperit în localitatea de mai sus. A ajuns într-o colecție particulară. Un alt exemplar, cu sigla 4 sub delfin, cu greutate 5,30 g, s-a găsit în aceeași localitate.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 389, nr. 1 (cu descriere amănunțită) și p. 392, nr. 35.

13. Canlia, r. Adamclisi, reg. Dobrogea

Ca găsită pe teritoriul acestei comune, în apropierea Dunării, ajunge prin donație în anul 1959 la Institutul de arheologie o drahmă histriană, care are pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. litera A sub delfin. Are greutatea de 4,89 g. Este mult tocită. Pick, 416.

Institutul de arheologie, Inv. 934.

14. Filimon Sirbu, r. Tulcea, reg. Dobrogea

Ca descoperită în această localitate ajunge în muzeul din Tulcea o drahmă histriană avînd pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. litera A sub delfin. Pick, 416. Inv. 70.

Informație: Const. Preda.

15. Roșița, R. P. Bulgaria

După informații primite la MNA în anul 1936, pe teritoriul acestei comune s-a descoperit în mod întîmplător o drahmă histriană din epoca autonomă ce are pe av. două capete, iar pe rv. vulturul pe delfin și sigla A (se pare în dr.).

MNA, Dos. 1936, fila 284.

16. Gura Dobrogei, r. Istria, reg. Dobrogea

De aci se cunoaște o monedă histriană de bronz, descoperită în anul 1956, într-un nivel de cultură geto-dacică. Este slab conservată și probabil de tip Pick, 458.

MNA, Dos. 1957, 471, Inv. 758.

17. Hirșova, r. Hirșova, reg. Dobrogea

O drahmă histriană de argint cu sigla ΦΥ sub delfin și greut. 5,10 g s-a descoperit în această localitate și a ajuns într-o colecție particulară.

Un alt exemplar asemănător, dar care este o variantă a celui de mai sus, are greutatea tot de 5,10 g.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 391, nr. 31 și p. 392, nr. 37.

18. Insula Șerpilor, URSS

Monede emise de către cetatea Histria în epoca autonomă, atît în bronz, cît și în argint, au fost semnalate ca găsite în Insula Șerpilor. Au ajuns la muzeul din Odesa.

Murzakewicz, *Descriptio Musei Odessitani*, în Mém. de la Soc. archéol. d'Odesa, 1853.

19. Ioan Corvin, r. Adamellisi, reg. Dobrogea

« La Cuzgun (azi Ioan Corvin), s-au găsit pe la 1905 vreo două mii de monede de argint de ale orașului Apollonia din Tracia, Mesembria și Istros. Între ele erau și cîțiva « cizicieni » de electru. Se păstrează în parte la Academia Română. Comunicat de M. C. Sutz ».

Const. Moisil în BSNR, X, 1913, p. 63, nr. 23 și Regling, în Zeitschr. f. Num., 1931, 25, S. P. Noe, *Bibliogr.*² p. 86.

19a. Ioan Corvin, r. Adamellisi, reg. Dobrogea

O monedă subdivizionară de bronz, reprezentînd divinitatea fluvială Istros pe av., iar pe rv. legenda ΙΣΤΡΙ și vultur pe delfin, cu diam. de 14—13 mm și greut. de 1,35 g, a fost găsită în localitatea de mai sus. A ajuns într-o colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 387.

20. Isaceea, r. Tulcea, reg. Dobrogea

Ca descoperită în această localitate se păstrează în Muzeul din Tulcea o drahmă histriană avînd pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. litera A sau Δ sub delfin. Pick, 416 sau 420.

Informație: Const. Preda, Institutul de arheologie.

21. Istria-sat, r. Istria, reg. Dobrogea

O drahmă a cetății Histria, avînd pe av. cele două capete, cel din st. inversat, iar pe rv. vulturul pe delfin spre st., iar sub delfin litera B, în greut. de 4,90 g, s-a descoperit în această localitate și a ajuns într-o colecție particulară.

Un alt exemplar, dar cu sigla $\mathcal{A}$ sub delfin și greut. de 5,90 g, s-a descoperit în aceeași localitate și a ajuns în colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 389, nr. 8 și p. 391, nr. 30

22. Nastradin, r. Adamelisi, reg. Dobrogea

Drahmă histriană, pe av. capul din st. inversat, iar pe rv. vulturul pe delfin spre st. și litera I între aripa vulturului și coadă. Are greut. de 5,25 g, a fost găsită în această comună și a ajuns într-o colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 391, nr. 24.

23. Piatra Frecăței, com. Ostrov, r. Măcin, reg. Dobrogea

O monedă histriană de bronz, mult deteriorată, în greut. de 1,20 g și probabil de tipul Pick, 458? a fost descoperită de Aurelian Petre în anul 1958, în cursul săpăturilor, la M-6.

Institutul de arheologie, Inv. 990,1.

24. Adîncata, r. Adamelisi, reg. Dobrogea

În această localitate s-au găsit două drahme histriene: una are pe rv. litera A sub delfin și greut. de 4,60 g, iar alta, litera X în poaia picioarelor vulturului și greut. de 6 g. Ambele au ajuns în colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 403, nr. 44 și 48.

25. Rasova, r. Medgidia, reg. Dobrogea

O monedă histriană de billon, avînd pe av. cele două capete, iar pe rv. vulturul pe delfin, cu monograma $\mathcal{A}$ sub delfin și greut. de 4,70 g, s-a descoperit în această localitate și a ajuns într-o colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 391 și nr. 28.

26. Salcia, r. Măcin, reg. Dobrogea

O monedă histriană de bronz, din epoca autonomă a fost găsită în localitate și adusă de Aurelian Petre în 1958 la Institutul de arheologie. Are pe av. capul lui Dionysos, iar pe rv. vulturul pe delfin, dar cu aripile ridicate. Dedesubt o siglă nedistinctă. Cîntărește 4,46 g. Pick—.

Institutul de arheologie, Inv. 1022.

27. Satu Nou, com. Canlia, r. Adamclisi, reg. Dobrogea

Două monede de bronz, de tipul cu roata pe rv. și legenda IET pe av., ne sînt semnalate ca descoperite în mod izolat pe teritoriul acestei localități. Au ajuns într-o colecție particulară.

Informație: Vasile Culică, Călărași.

28. Sinoe, r. Istria, reg. Dobrogea

O drahmă histriană, avînd pe av. cele două capete, st. inversat, iar pe rv. vulturul pe delfin spre st. și fără nici o siglă, în greut. de 5,20 g, s-a descoperit în această localitate. A ajuns într-o colecție particulară.

G. Buzdugan și I. Mititelu, în SCN, III, 1960, p. 389, nr. 2.

28a. Sinoe, r. Istria, reg. Dobrogea

În anul 1952, în cursul săpăturilor arheologice, s-a aflat, într-o așezare greco-băștinașă «o monedă histriană autonomă, din sec. IV î.e.n., cu literele IET pe av. și roata cu patru spițe pe rv.». Are greut. de 2,59 g și e de tip Pick, 531.

V. Canarache și C. Preda, *Șantierul Histria, Sectorul Sinoe-Zmeica*, în SCIV, IV, 1953, p. 143. Cf. și C. Preda, *Monedele histriene cu roata și legenda IET*, în SCN, III, 1960, p. 27

Institutul de arheologie, Inv. 466, 1.

29. Tulcea, r. Tulcea, reg. Dobrogea

După informațiile sumare de care dispunem, la Tulcea s-a găsit în a. 1929 un tezaur format din drahme și trihemiboli emiși de cetatea Histria în perioada ei autonomă. Cît privește numărul exemplarelor aflate, se știe de 104, dar se pare că au fost mai multe. Tot din informații lăaturalnice reiese că tezaurul s-ar fi aflat într-un vas grecesc. Totul s-a împrăștiat și 52 de exemplare au ajuns să fie vîndute la licitație la Berlin în 5 decembrie 1932. După catalogul întocmit de casa Robert Ball, unde figurează sub nr. 1941—1992 și pl. 26, dăm mai jos o scurtă descriere a lor.

1. Drahmă. Capul din st. inversat. Rv. sub delfin A; 5,9 g. Pick, 416.

2—5. Drahme. Capul din dr. inversat. Rv. sub delfin A; 6,5; 5,8; 5,7, 4,9 g. Pick, 416.

6—11. Drahme. Capul din st. întors. Rv. sub delfin A. Greut. 5,8; 5,5; 5,8; 5; 5,5; 5,5; Pick, 412.

12—15. Drahme. Ca mai sus, dar capul din dr. inversat. Greut. 5,1; 5,5. 5,5; 5,1. Pick, 417.

16. Drahmă. Capul din st. inversat. Rv. sub delfin AΠ. Greut. 5,7 g. Pick, 418.

17. Drahmă. Ca mai sus, dar sub delfin A. Greut. 4,9 g. Pick, 419.

18—19. Drahme. Ca mai sus, dar sub delfin Δ. Greut. 5,4 și 6 g. Pick, 421.

20. Drahmă. Ca mai sus, dar sub delfin W. Greut. 6,2 g. Pick, 424.

21. Drahmă. Ca mai sus, dar sub delfin W. Greut. 6,2 g. Pick, 424 a.

22. Drahmă. Capul din dr. inversat. Rv. Înapoia picioarelor vulturului, B. Greut. 5,8 g. Pick, 426.

23. Drahmă. Ca mai sus, dar pe rv. Γ . Înapoia picioarelor vulturului. Greut. 5,8 g. Pick, 427.
24. Drahmă. Ca mai sus, dar pe rv. I. Greut. 5,6 g. Pick, 429.
25. Drahmă. Capul din st. întors, în rest, ca mai sus. Greut. 5,9 g. Pick, 429.
26. Drahmă. Ca mai sus. Rv. în câmp dr. H și sub delfin Δ . Greut. 5,4 g. Pick, 431.
- 27–28. Drahme. Ca mai sus. Rv. sub delfin Σ . Greut. 5,8 și 4,9. Pick, 431.
29. Drahmă. Capul din dr. inversat. Rv. în câmp dr. H, sub delfin Δ . Greut. 6 g. Pick —.
30. Drahmă. Ca mai sus. Rv. Sub delfin ∇ . Greut. 5,5 g. Pick —.
31. Drahmă. Ca mai sus. Rv. În câmp dr. Δ , sub delfin Σ . Greut. 5,5 g. Pick, 432 var.
32. Drahmă. Ca mai sus. Rv. În câmp dr. E, sub delfin Λ . Greut. 5,6 g. Pick, 433 var.
33. Drahmă. Capul din st. inversat. Rv. În câmp dr. Θ , sub delfin K. Greut. 5,9 g. Pick, 434 notă.
34. Drahmă. Ca mai sus. Rv. Sub delfin Σ . Greut. 5,9 g. Pick —.
35. Drahmă. Ca mai sus. Rv. În câmp dr. I, sub delfin A. Greut. 5,3 g. Pick, 435.
36. Drahmă. Ca mai sus, dar pe rv. cite un punct înainte și după picioarele vulturului. Sub delfin Δ . Greut. 5,4 g. Pick, 436.
37. Drahmă. Ca mai sus, dar vulturul și delfinul spre dr. Sub delfin ΔI —I. Greut. 5 g. Pick, 439, subaerat.
38. Drahmă. Ca mai sus, dar vulturul și delfinul spre st. Rv. În câmp dr. Θ și sub delfin ΔI . Greut. 5,9 g. Pick —.
39. Drahmă. Ca mai sus. Rv. Sub delfin $\mathcal{M}$. Greut. 5,3 g. Pick —.
- 40–43. Trihemioboli. Capul din dr. inversat. Rv. Sub delfin $\mathcal{A}$. Greut. 1,4; 1,4; 1; 1,6 g.
- 44–45. Trihemioboli. Ca mai sus. Rv. Sub delfin $\mathcal{M}$. Greut. 1,4 și 1,4 g. Pick, 444.
- 46–47. Trihemioboli. Ca mai sus, dar pe rv. nu se mai văd literele Greut. 1,3; 1,3 g. Pick, 446.
- 48–50. Trihemioboli. Capul din st. inversat. Rv. Sub delfin Δ . Greut. 1,6 g; 1,8 și 1,2 g. Pick —.
- 51–52. Trihemioboli. Capul din dr. inversat. Rv. Cîmp dr. Θ sub delfin K. Greut. 1,4 și 1,4 g. Pick —.
- Robert Ball, Nachf., *Auktion von Münzen.* ., 5 Dezember, 1932, Berlin, p. 68, nr. 1941–1992 și pl. 26 cu foarte bune reproduceri fotografice. Cf. și S. P. Noe, *Bibliography* ², p. 298.

29a. Tulcea (muzeu).

În Muzeul din Tulcea se păstrează trei drahme histriene al căror loc de descoperire nu se cunoaște și din care două au pe rv. litera A sub delfin (Pick, 416), iar cea de-a treia literă nu se cunoaște. În plus. o contrafacere în bronz cu aceeași siglă A sub delfin.

Informație: Const. Preda

29b. Tulcea (împrejurimi?), r. Tulcea, reg. Dobrogea

În colecțiile Muzeului de istorie din Tulcea se află, printre altele, o drahmă histriană, avînd pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. litera A sau Δ sub delfin (Pick, 416 sau 420).

Inv. F 150. Moneda nu are precizat locul de aflare, dar provine foarte probabil din împrejurimi.

Informație: Const. Preda.

30. 6 Martie, r. Tulcea, reg. Dobrogea

Ca descoperite în această localitate ajung în Muzeul din Tulcea două drahme histriene: una are pe av. capul din dr. inversat și pe rv. sigla A (Pick, 417), iar cea de-a doua are pe av. capul din dr. inversat și pe rv. o siglă nedistinctă. Moneda are un aspect barbarizant. Inv. 144.

Informație: Const. Preda.

31. Dăeni, r. Hirșova, reg. Dobrogea

« La Dăeni. . . într-un deal aproape de ruinele cetății romane Beroe, s-au găsit în 1909 vreo 2000 monede histriene, de argint. S-au risipit de către descoperitori ».

Const. Moisil. Conv. Lit., XLIII, 1909, 751; Id., în BSNR, X, 1913, 22, nr. 14; S.P. Noe, *Bibliogr.* ², 88.

32. Silistra, B. P. Bulgaria

« În toamna anului 1940 s-a găsit în apropierea orașului Silistra un tezaur de monede autonome histriene de argint. Tezaurul a fost aflat într-un vas grecesc din sec. IV î.e.n. Monedele și fragmentele ceramice au ajuns de la descoperitor, prin intermediul unui anticar din București, în posesiunea lui Vasile Canarache, care le-a cedat anticarului F. K. Nuber, care la rîndu-i le-a trecut peste hotare ».

De la V. Canarache ne-a rămas un scurt, dar dens studiu, privind această descoperire, pe care-l rezumăm mai jos.

Tezaurul cuprindea 104 exemplare, dintre care 77 drahme și 27 oboli. Toate monedele erau de o splendidă conservare, încît autorul studiului și fostul lor posesor a crezut că le poate caracteriza « à fleurs de coin » (p. 230).

Întrucît azi nu mai posedăm această prețioasă descoperire, iar din punctul de vedere al periodizării emisiunilor monetare ale cetății Histria o considerăm importantă, dăm mai jos un tabel cu notele și indicațiile utile. Greutatea pieselor nu se cunoaște, nefiind consemnată.

1. Drahme 4 la număr. Rv. La dr. vulturului I. Pick, 429.

2. Drahme, 2 exemplare. Pe rv. la dr. vulturului I. Pick, 427.

3. Drahme, 3 exemplare, ca mai sus, dar litera B. Pick, 426.

4. 3 drahme și 3 oboli, pe rv. la dr. vulturului litera H și sub delfin Δ : Inedite.

5. 4 drahme ce au pe rv. la dr. vulturului litera H, sub delfin Δ . Pick, 431.

6. 3 drahme și un obol ce au pe rv. la dr. vulturului H și sub delfin ∇ . Sînt necunoscute la Pick.

7. 5 exemplare, dintre care 4 drahme și 1 obol, pe rv. ca mai sus, dar sub delfin Y. Sint inedite.

8. 2 drahme ce au la dr. vulturului litera O și sub delfin E. Sint necunoscute lui Pick.

9. 6 exemplare, dintre care 3 drahme și 3 oboli ce au pe rv. la dr. vulturului O și sub delfin K. Monedele sint inedite.

10. 2 drahme și 3 oboli pe rv., ca mai sus, dar sub delfin Δ I. Sint necunoscute lui Pick.

11. Drahme, 3 la număr/ce au la dr. vulturului litera I și sub delfin A¹I. Sint inedite.

12. 5 drahme și 1 obol, inedite, au pe rv. la st. vulturului punct și sub delfin A¹.

13. 2 drahme ce au pe rv. la dr. vulturului Δ și sub delfin X. Sint de tipul Pick, 432.

14. 2 drahme și 5 oboli au pe rv. la dr. vulturului punct și sub delfin Δ. Sint necunoscute la Pick.

15. Drahme 4 și 6 oboli ce au pe rv. la st. vulturului punct, în rest, ca mai sus dar sub delfin sigla Δ punct. Sint inedite.

16. 2 drahme ce au pe rv. sub delfin litera A. Sint necunoscute lui Pick.

17. 10 exemplare dintre care 8 drahme și 2 oboli, au pe rv. litera E și sub delfin A. Sint de tipul Pick, 433.

18. 4 drahme și 1 obol ce au pe rv. sub delfin sigla A. Pick, 419.

19. 3 drahme, ca mai sus dar sub delfin AΓ. Pick, 418.

20. 4 drahme, ca mai sus, dar sub delfin A. Pick, 416.

21. 3 drahme și 1 obol ca mai sus, dar sub delfin AA. Pick, 424.

22. 2 drahme, ca mai sus, dar AA. Pick nu-l cunoaște.

23. 3 drahme care au pe rv. sub delfin semnul Δ. Sint inedite.

24. 2 drahme, ca mai sus, dar sub delfin sigla A¹, și sint de tipul Pick, 417.

În total sint 77 drahme și 27 oboli.

V. Canarache, *Un important tezaur de drahme și oboli din Histria*, în *Cronica num. și arh.*, XV, 1940, p. 230—232.

Autorul subliniază pe drept cuvânt importanța obolilor ca emisiuni ale cetății Histria (p. 232).

33. Măcin, r. Măcin, reg. Dobrogea

Din tezaurul de circa 200 drahme histriene, descoperit în a. 1932 în această localitate la punctul Suluc, se mai păstrează în colecțiile CN—BARPR două exemplare.

Unul are capul din dr. inversat, iar pe rv. înapoia picioarelor vulturului un punct. Greut. 5, 05 g; iar cel de-al doilea are pe av. capul din dr. inversat, iar înapoia picioarelor vulturului litera Δ; sub delfin sigla X². Greut. 5,82 g. Pick, 432.

CN—BARPR, Inv. 329/932, Cf. și S. P. Noe, *Bibliography* ², p. 266.

34. Krainovo, R. P. Bulgaria

În această localitate se semnalează descoperirea în a. 1896 a unui tezaur de monede ce conținea 24 exemplare drahme histriene și un stater de aur de la Filip al II-lea al Macedoniei.

N. A. Mouchmov, în Bull. Soc. Arch. Bulgare, IV, 1914, 271, nr. 18. Cf. G. Seure, Rev. Num., 1923, p. 17, nr. 10. Cf. S. P. Noe, *Bibliogr.* ², 155.

35. Razdjal, Silistra, R. P. Bulgaria

În această comună s-a descoperit în 1958, în timp ce se ara cu tractorul, un tezaur de 161 monede histriene de argint. Dintre acestea 4 monede au litera A pe revers, 39 exemplare litera B, 34 litera Γ, 57 monede au litera Δ și cu monograma X și P, 24 exemplare cu litera E și monograma A, H și T, 2 cu litera V și 1 exemplar cu litera O. Trei monede din cuprinsul tezaurului au legenda scrisă astfel: *ΙΕΤΡΩΩ*. Alte amănunte nu avem.

T. Gerassimov, *Trésors monétaires de Bulgarie découverts en 1958*, în Izvestia. Sofia, XXV, 1962, p. 228.

36. Brălla, r. Brălla, reg. Galați

Într-o vie de la marginea orașului s-a găsit o drahmă de argint a orașului Histria. Moneda poartă sigla A și a ajuns în colecția Cabinetului numismatic al Academiei RPR. Inv. 177.

37. Brlad, împrejurimi, reg. Iași

La muzeul de istorie din localitate ajung două drahme histriene ce au sub delfin litera A. Este probabil că au fost aflate prin împrejurimile orașului. Sint de tipul Pick, 416.

Informație: C. Preda, Institutul de arheologie.

SCIV, XV, 1964, p. 569.

38. Berești Tirg, r. Bujor, reg. Galați

O drahmă histriană avînd pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. vulturul pe delfin și sigla A sub delfin, descoperită în această localitate, ajunge la Muzeul de istorie a Moldovei din Iași.

SCIV, XV, 1964, p. 560.

39. Benești, r. Adjud, reg. Bacău

Într-o așezare getică s-au descoperit, printre altele, și « drahme ale coloniei mileziene Istros » avînd pe av. cele două capete dintre care unul inversat, iar pe rv. « o acvilă ciugulind un delfin și legenda *ΙΣΤΡΙΑ* ».

Const. Solomon, *Un muzeu regional în Tecuciu*, Tecuciu, 1932, p. X—XI.

40. Căciulești, r. Piatra Neamț, reg. Bacău

Ca provenind din această localitate ajung la MNA două drahme histriene avînd pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. probabil sigla Δ. Una cîntărește 5,56 g, iar a doua 6,35. Pick, 420? Ambele sînt tocite.

Institutul de arheologie, Inv. 800, 9 și 10.

41. Obîrșeni, r. Bîrlad, reg. Iași

În anul 1944 s-a descoperit în comuna sus-amintită o drahmă histriană care are următoarea descriere:

Av. Capul din st. inversat. Rv. Vultur pe delfin st. Sub delfin sigla .

AR. Greut. 5,34 g, diam. 18 mm.

Pick, 419.

Institutul de arheologie, Inv. 169.

42. Pîscu, r. Galați, reg. Galați

O drahmă histriană de argint provenind din această localitate ajunge la MNA. Are pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. litera A sub delfin. Greut. 7,32 g. Este de tipul Pick, 416.

Institutul de arheologie, Inv. 800, 4.

43. Poiana, r. Adjud, reg. Bacău

În așezarea geto-dacică din această localitate, profesorul Radu Vulpe a descoperit în cursul săpăturilor, printre altele, și următoarele monede emise de cetatea Histria, identificate de noi.

1. Drahmă cu capul din dr. inversat și pe rv. cu litera A sub delfin. Greut. 6, 21 g. Conservarea foarte bună. Pick, 416. MNA, Inv. 296, 47.

2. Drahmă, ca mai sus, cu greut. 5,54 g. Conservarea foarte bună. Pick, 416. MNA, Inv. 325, 18.

3. Drahmă, ca mai sus, cu greut. 5 g. Conservarea foarte bună. Pick, 416. MNA, Inv. 325, 1.

4. Drahmă, capul din st. inversat și rv. vultur pe delfin spre dr. Sub delfin litera Δ (?). Greut. 4,49 g. Mult tocită. Pick, 441 var. MNA, Inv. 325, 2.

5. Drahmă, cu capul din dr. inversat. Vultur spre st. și cu litera A sub delfin. Greut. 4, 62 g. Conservarea bună. Pick, 416. MNA, Inv. 325, 18.

44. Prisecani, r. Adjud, reg. Bacău

Pe la sfîrșitul secolului trecut un locuitor din această comună oferă spre cumpărare Institutului de arheologie o drahmă histriană descoperită de el în localitate. Moneda n-a fost achiziționată, dar din apostila scrisă de G. Tocilescu, pe atunci directorul MNA, care notează « ΙΕΤΡΙΗ-ΦΥ », reiese că este de tipul Pick, 425.

MNA. Dosar, 1899, 34.

45. Vaslui, r. Vaslui, reg. Iași

Elevul Popovici Sever din cl. a VII-a a donat prin a. 1941 liceului N. Bălcescu din Brăila o monedă histriană găsită în grădina caselor unei rude din orașul Vaslui, în timp ce săpa un șanț.

Toma Svințiu, *Colecția numismatică și arheologică a liceului «N. Bălcescu» din Brăila*, în Revista Tinerimii, nr. 6, anul 1942—43, p. 20.

46. Căbești, r. Adjud, reg. Bacău

Un tezaur de drahme histriene s-a descoperit în a. 1962 pe teritoriul comunei sus-amintite, la punctul Cociuba. După cercetările Mariei Chițescu, de la Institutul de arheologie, tezaurul ar fi avut circa 30 exemplare, din care un număr de 13 au putut fi salvate și examinate de noi. După fragmentele ceramice aflate în jur, tezaurul pare a se fi descoperit într-o așezare geto-dacă.

Drahmele descoperite aparțin următoarelor tipuri din Pick: 416 (5 exemplare); 417 var. (1 exemplar); 419 var. (1 exemplar); 421 (1 exemplar); 421 var. (1 exemplar); 435 (1 exemplar); 436 var. (1 exemplar); 439 var. (1 exemplar); 441 var. (1 exemplar).

SCIV, XV, 1964, 3, p. 569.

47. Călărași, r. Călărași, reg. București

În orașul Călărași s-a aflat în a. 1954 o drahmă histriană de argint. Pe av. se găsesc două capete, cel din st. inversat, iar pe rv. vulturul pe delfin spre st. Sub delfin sigla Δ I. Greut. 5,55 g, diam. 18mm. Este de tip Pick, 440. Moneda a ajuns la muzeul din Călărași, dar împrejurările și amănunte topografice în legătură cu descoperirea ne lipsesc.

Informație: Niță Anghelescu, muzeul Călărași.

48. Giurgiu, reg. București

Ca găsită în cuprinsul orașului, ajunge la muzeul local o drahmă emisă de cetatea Histria în epoca autonomă. Moneda poartă sub delfin sigla A și cântărește 5,52 g. Tip Pick, 416.

Informație: Gh. Rădulescu, muzeul Giurgiu.

49. Bistrețu, r. Băilești, reg. Oltenia

Din această localitate ar proveni o drahmă emisă de cetatea Histria. Ajunge în colecțiile Cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei RPR.

50. ? Cremenari, r. Băbeni-Bistrița, reg. Argeș

Dintr-un tezaur care s-a împrăștiat și care ar fi cuprins drahme histriene și denari romani din timpul republicii, s-au mai păstrat la un bijutier din Rimnicu Vilcea 4 drahme histriene. Două din ele au fost examinate și una c de tip Pick, 410 (cu sigla A sub delfin și greut. 4,88 g) iar cea de-a doua este de tip Pick, 417 (cu sigla A' sub delfin și greut. 5,90 g). (Proveniența este mai mult decât îndoielnică).

O. Iliescu, în SCN, II, 1958, p. 449.

51. Păculul lui Soare, r. Adamclisi, reg. Dobrogea

O drahmă emisă de cetatea Histria, de tipul Pick, 416 cu litera A sub delfin, a fost găsită de Petre Diaconu, șeful șantierului.

Informație: Petre Diaconu, Institutul de arheologie, București.

52. Dobrogea

Fără alte indicații topografice mai precise, ajung la MNA două drahme histric-ne, care au ambele pe av. capul din dr. inversat, iar pe rv. una arc sub delfin sigla **A** și greut. 6,65 g (Pick, 417), iar cealaltă arc sub delfin sigla **A** și greut. 6,70 g (Pick, 421 var.)

Institutul de arheologie, Inv. 800, 5, 6.

PRESCURTĂRI

ZOAO = Записки Одесского Археологического Общества

BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române

CN-BARPR = Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei R. P. R.

MNA = Muzeul Național de Antichități

SCN = Studii și cercetări de numismatică

DÉCOUVERTES MONÉTAIRES ET RELATIONS D'ÉCHANGE D'HISTRIA AVEC LES POPULATIONS LOCALES AUX Ve—IVe SIÈCLES a.n.è.

RÉSUMÉ

L'auteur se propose d'étudier le commerce de la cité d'Histria aux Ve—IVe siècles a.n.è. sur la foi des découvertes de trésors et de monnaies isolées.

Pour atteindre ce but, il a dressé le catalogue des découvertes monétaires qui lui ont été accessibles, dans lequel il a mentionné le métal, la valeur, le poids et le sigle et, au cas échéant, le type correspondant dans l'ouvrage de B. Pick.

La première conséquence d'ordre général qui s'est dégagée après avoir fixé sur la carte (fig. 1) les localités de provenance des découvertes monétaires histriennes, a été la délimitation du territoire géographique et implicitement la détermination des populations et des cités avec lesquelles Histria entretenait des relations commerciales. Ce territoire comprend la région pontique du nord-ouest avec Olbia et ses régions avoisinantes, la Scythie Mineure et une bonne partie du sud et du centre de la Moldavie habitée par les Géo-Daces. Quelques découvertes isolées sises en Munténie et éparpillées le long du Danube, semblent indiquer également des relations commerciales avec les Géo-Daces de Munténie.

Un autre problème abordé par l'auteur est celui des étapes chronologiques concernant ce développement commercial. Jusqu'à l'élaboration d'une nouvelle classification des monnaies histriennes, ouvrage qui se trouve à l'étude, l'auteur utilise les groupes chronologiques fixés par Pick, au moyen desquels il aboutit à la constatation que les plus anciennes monnaies histriennes de la fin du Ve siècle et du début du IVe peuvent avoir été découvertes aussi bien en territoire histrien, qu'en territoire olbien. Il s'agit de drachmes frappées d'après le système phénicien. Dans la seconde étape, les drachmes frappées selon le système éginétique se trouvent répandues dans toute la Dobroudja actuelle. C'est vers la même époque qu'on les retrouve diffusées chez les tribus géto-daces de Moldavie, où leur présence s'affirme avec insistance durant le règne de Philippe II.

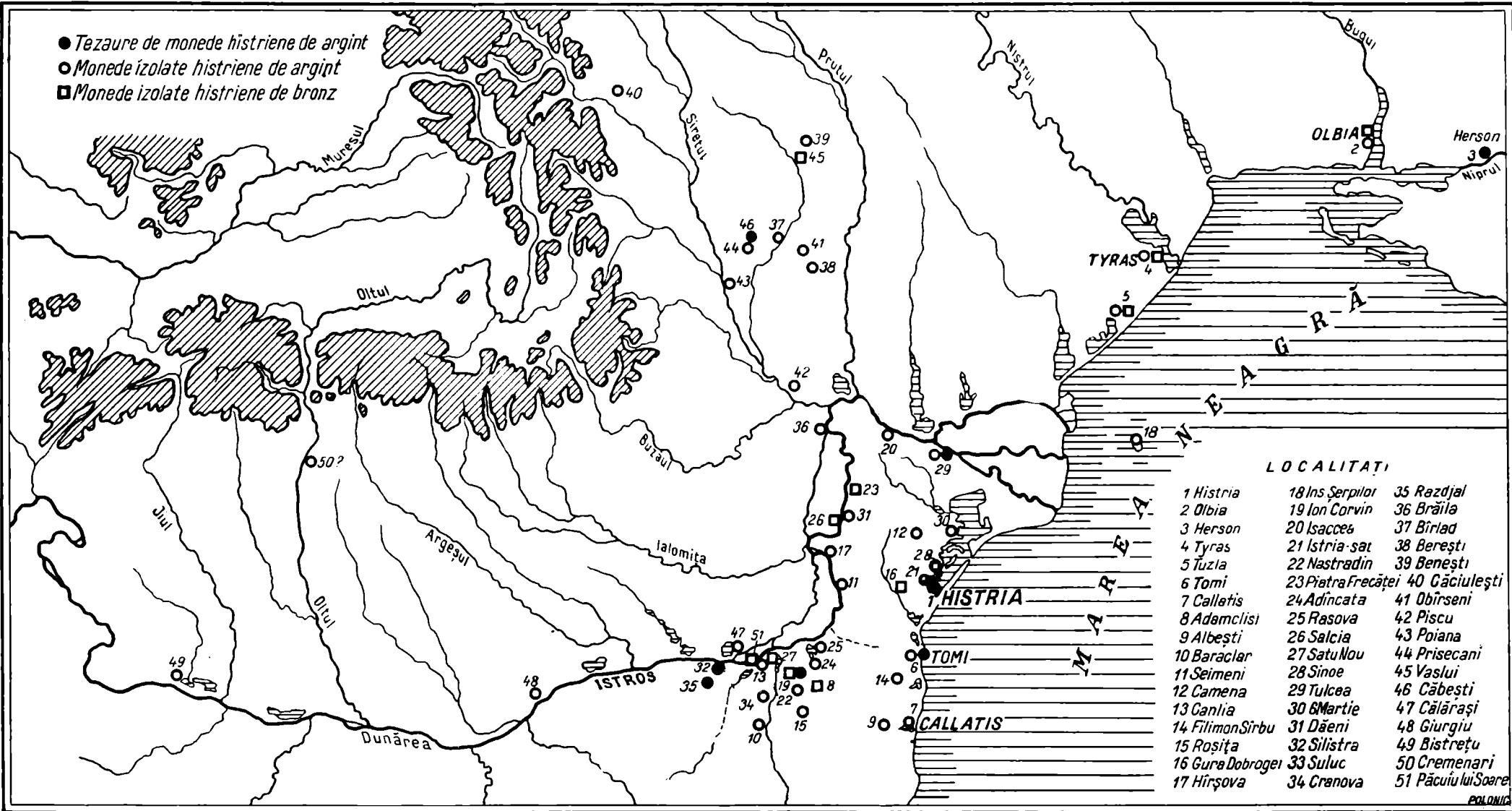

Fig. 1. — Harta cu localitățile în care s-au descoperit monede bătute de cetatea Histria în sec. V—IV î.e.n.

Au cours de la deuxième moitié du IVe siècle ce type de monnaie tend de plus en plus à être remplacé sur le territoire de la cité d'Histria, ainsi que parmi les tribus géto-daces, par la monnaie de la Macédoine. C'est ainsi qu'à l'intérieur de la cité d'Histria pendant ces dernières 15 années, la monnaie de bronze à effigie de Philippe II, roi de Macédoine, ne se retrouve qu'en 55 exemplaires seulement. D'autre part, cette même monnaie se rencontre, bien que d'une manière sporadique (comme à Rădăiești, région de Jassy), chez les tribus géto-daces.

Le déclin économique et politique, constaté au IIIe siècle a.n.è. à Histria tirerait justement ses lointaines origines de cette situation survenue au IVe siècle, dont les détails nous échappent encore.

De l'examen de la carte il ressort que la cité d'Histria a employé pour ses relations commerciales non seulement la voie maritime, la reliant à Olbia et aux autres colonies grecques des côtes occidentales du Pont Euxin, mais aussi celle du Danube et de ses affluents pour desservir les populations géto-daces de l'intérieur du pays.